

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

Kisújság

1950 AUG 22

Szerző: *Bory István*

Cím: *Déryné*

Kisújság 1950. aug. 22

92
Déryné

Idő: *"1950"*

Személy:

Lap: .....

Megjelent: .....

16

Déryné

Kecses, fehér márvány szobrárt az ostromig ott láttuk a Horváth-kerthen, a lebontott, valamikori *Budai Színház* helyén. Álló biedermeier alakja könnyed mozdulattal hajlott előre, amint gitárját pajkos és szeretetreméltó négeddel pengeti s mosolygó arccal énekel hozzá. Igen, ő volt az: a legelső magyar „dalszínész”. Bizonyára így élt *Katona József* képzeletvilágában is, mikor titokzatos szerelmeslevelét elküldte hozzá, melynek azonban nem lett semmi fogantaja; a címzett azt sem tudta, ki a rejtélyes, névtelen vallomástevő. Egyikük sem gondolta, hogy a Bánk bán öröknevű szerzőjének a mű első színpadi Melindájának útja érintette egymást egy röpké pillanatra, hogy azután örökre szétváljon. Katonában lassan elhalt a tápot nem nyert szenvedély, pályája is más irányba fordult, a jászberényi gyógyszerész nevelt leánya pedig tűzön-vízen át, családj és társadalmi előítéleteket félretéve a színpadon maradt, majd nem-sokára lépjhez ment egy másik „komédiáshoz”. *Déry (Mraz) István*hoz, ennek nevét téve halhatatlanná színezettörténetünk lapjain.

Persze: akkor még senki sem sejtette, de jóval később sem, hogy a vannyadt, sápatag, vöröshajú *Schenbach Rózsika* érdekldése a játékszín iránt mit jelent s amikor a pesti Hacker-házban először lépett közönség elé a Hamlet egyik udvarhölgyének néma szerepében, akkor sem tudhatta emberfia, hogy a *Déryné Széppataki Rózává* lett fiatal énekesné neve kicsoda ragvogást fog jelenteni a magyar játékszín előtt.

Első és utolsó fellépése között 42

év telt el s ez időtávolság első felében már nemcsak egy város, hanem az egész ország dédelgetettjévé vált. Összejárta az országot évtizedeken át sokszor s mindenütt a leg-lázásabb örömmujongással várták. Szerződés, jutalomjáték, taps honorálta művészetét, de virág, koszorú, sőt kinyomatot, lelkes versek özöne is hullott lábai elé, amit ő mind a magyarsághoz tartozandóságának zálogául tekintett. Mikor *Grimm Fedor* német színgazgató igen kedvező szerződési ajánlatot tett neki, a meghatározottabban elhárította a kétes értékű megtiszteltetést. „A kakuknak van eszébe — mondotta —, hogy én a magyar színpadot elhagyjam, a német színháznak minden jövedelméért sem. Honom nevelt föl, ő temessen is el.” Mikor pedig a pesti német színház megnyitására hatalmas szóval kivenyelt magyar társulat tagjaihoz nem csatlakozott, mindenki tudta, miért jelentett inkább „betéget.” Ha önéletrajzában erre emlékezik, „tollában felforr a szégyentől a tinta.”

Népszerűsége nem annyira külső, mint belső adottságainak eredménye volt. Tehetsége, csengő, tiszta énekhangja a színpadon, ellenállhatatlanul kedves modora pedig a magánéletben tették közkedveltté. Mint ember igen vonzó jelenség volt, bár szépnék — már t. i. primadonna-értelemben — sohasem volt mondható. Színpadi sikereit főleg énekes alakításaival érte el s mivel a legmagasabb szoprána irt szerepek mellett játszi könnyedséggel énekelte a mély altot is. *Schodelné* feltűnéség versenytársa nem akadt. E mellett kitűnően megállta a helyét tragédiában, drámában, vígjátékban, bohózatban egyaránt. Egész Európában nem volt más, aki

olyan széles műsorral dicsekedhetett volna, mint ő.

1810-ben, tehát 17 éves korában indult el pályáján, de azt a kezdő öt évet, amit ekkor Pesten töltött még csak műkedvelésnek kell tekintenünk. Az ezt követő miskolci négy esztendő alatt azonban már a „társulatnak valódi díszé, mondhatni kincse volt”, mint egyik pálya- és kortársa írta. A pozsonyi lustrum a művészi kibontakozás jegyében telt el. Ekkor már „ő maga egy egész társulatot jelentett s fellépése bárhol igazi, művészi siker”. Játéka szakszerű bírálata érett, amit *Kotzebne* „*Benyovszky*”-jának *Afanátiája* s ugyane szerző „*Nagy zürzavar*” c. darabjának *Marcsája* igazol, melyben „minden józan várokozásnak megfelelt”. A „*Bakó*” özevgy hárónéja csakúgy öregbítette jóhírét, mint *Kisfaludy* „*Tatárok*”-ja. Egyik énekes szerepéről így szól a kritika: „Hangjának tisztasága, kiterjedése, kellemetessége egyaránt bámulatra bírják a hallgatóságot”.

Újabb négy szereplés, ami Erdélyben — főleg Kolozsvárott — újabb sikereket jelent. Ekkor már a magas régiók felé jár. Itt énekelte a mű első magyar előadásán a „*Szevillai borbély*” *Rosiná*-ját, mely szerepben Pesten is csakhamar bemutatkozott s mellette *Mozart*, *Weber*, *Ruzitska* és mások dalműveit vette fel műsorába.

A Nemzeti Színház megnyitásakor az együttélés egyik jelese, de nem sokáig. *Vörösmarty* ekkor még hibátlannak mondja játékát, bár „örökké édesded”-nek és „mészeskedő”-nek is. „De még mindig ő az egyetlen szóba-jöhethő magyar énekesné, bár aranykorán tuljultott.” ... Valóban: a negyvenes évek elején kikerülhetetlenül mutatkoznak nála a hanyatlás jelei; egyelőre inkább csak fizikumán, mint

művészetén. Igaz: ekkor már olyan csillagok vonják magukra a figyelmet, mint a másik két Róza: *Schodelné* és *Laborfalvi*, de a főök mégis *Déryné* lesti fiatalágának múlása. Le kellett hát számolnia népszerűsége alkonyával s be kellett érnie a második helyvel. *Rosinája* még fenntartja ugyan hírnevét s *Bellini*, „*Normá*”-ját még vele mutatják be, de mindez nem az igazi már; csak a régi ragyogás visszfénye. *Szigligeti* „*Csikós*”-ában már csak epizódszerepet kap. Nehéz ezt elviselni; szinte lehetetlen... Vidékre távozni hát s Pesten csak vendégszereplni jelenik meg; egyszer; 1852-ben pedig végleg lelép a színpadról. Tíz év múlva megözevgyül s *miskolci magános öregségében megírja terjedelmes naplóját, mely nemcsak gyöngye a magyar memoirirodalomnak, hanem színészettörténetünk hőskorának nélkülözhetetlen forrása is. A 80. életéve felé járó matrona közvellen, kedvesen csevegő, élvezetes modorban ad számot életéről s háromkötetes — halála miatt be sem fejezhető — műve bátran állítható francia pályatársnője, *Clairon* hasonló tárgyú munkája mellé. Súlyos betegen, elfeledve és magárahagyva róta emlékiratainak sorait, szinte versenyezve a halállal a mű befejezhetéséért, bár érezte, hogy ő marad a vesztes. „Az én quertyám nem-sokára leég, nem tudhatom, mely napon alszik ki és nem írhatok többé.” Így történt. Nem ő, a halál tett pontot a befejezetlen munka egyik félbenmaradt mondata után.*

79 éves korában, 1872 szept. 29-én halt meg. A miskolci „nagyleányok temetőjé”-ben helyezték nyugovóra, hol ma már díszes sírrel hirdeti nevét, ami különben is kitörölhetetlen a magyar színészettörténetéből.

Bory István